

บทที่ 1 บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545 - 2549) เป็นแผนที่ได้อิทธิพลแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาและบริหารประเทศ ซึ่งก่อให้เกิดการกำหนดสภาพสังคม ไทยที่พึงประสงค์ มุ่งพัฒนาสู่สังคมที่เข้มแข็งและมีคุณภาพใน 3 ด้านคือ สังคมคุณภาพ สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ และสังคมसानนกันและเอื้ออาทรต่อกัน ดังนั้นจึงเป็นยุคสมัยที่ส่งเสริมให้เกิดสังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ สามารถรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นควบคู่ไปกับการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามซึ่งปรากฏอยู่ในหลายๆส่วนของแผน เช่น

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545 - 2549) ในยุทธศาสตร์ที่ 3 การปรับโครงสร้างการพัฒนาชนบทและเมืองอย่างยั่งยืน ได้ให้ความสำคัญกับการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและพัฒนาเมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่ มีการสร้างองค์ความรู้ที่สอดคล้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นสำหรับยุทธศาสตร์ที่4 การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้ความสำคัญกับการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อเอื้อต่อการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ฟื้นฟู และการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของประเทศ โดยปรับกลไกและกระบวนการจัดการเชิงบูรณาการที่เน้นการมีส่วนร่วมของท้องถิ่น ประกอบกับให้มีการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติให้มีความอุดมสมบูรณ์ อนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพเพื่อรักษาสมดุลของระบบนิเวศ รวมทั้งอนุรักษ์ฟื้นฟูและรักษาสภาพแวดล้อมชุมชน ศิลปวัฒนธรรม และแหล่งท่องเที่ยว ปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจให้เข้าสู่สมดุลและยั่งยืน เน้นนวัตกรรมและการปรับใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ยังได้ระบุไว้ในแนวทางการแก้ปัญหาความยากจนข้อที่4 พัฒนาเศรษฐกิจฐานรากให้เข้มแข็งเพื่อสร้างศักยภาพและขีดความสามารถให้คนยากจนสามารถก่อร่างสร้างตัวและพึ่งตนเองได้มากขึ้น สนับสนุนการรวมกลุ่มอาชีพใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และเทคโนโลยีที่เหมาะสม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2544)

การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นจำเป็นต้องอาศัยระบบการศึกษาทั้งที่จัดขึ้นบนฐานของโรงเรียนและจัดขึ้นบนฐานของชุมชน ซึ่งความสำคัญของการศึกษาด้านศิลปะ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย ได้ปรากฏเป็นมาตราสำคัญในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 คือ

มาตรา 46 บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ บำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 69 บุคคลมีหน้าที่ป้องกันประเทศ รับราชการทหาร เสียภาษีอากร ช่วยเหลือราชการ รับการศึกษาอบรม พิทักษ์ ปกป้อง และสืบสานศิลปะ วัฒนธรรมของชาติ และภูมิปัญญาท้องถิ่นและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 81 รัฐต้องจัดการศึกษาอบรมและสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม จัดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ ปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม สร้างเสริมความรู้และปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข สนับสนุนการค้นคว้าวิจัย ในศิลปวิทยาการต่าง ๆ เร่งรัดพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาประเทศ พัฒนาวิชาชีพครู และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ

มาตรา 289 องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีหน้าที่บำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น

องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีสิทธิที่จะจัดการศึกษาอบรมและการฝึกอาชีพตามความเหมาะสมและความต้องการภายในท้องถิ่นนั้น และเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอบรมของรัฐ แต่ต้องไม่ขัดต่อมาตรา 43 และมาตรา 81 ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

การจัดการศึกษาอบรมภายในท้องถิ่นตามวรรคสอง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องคำนึงถึงการบำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นด้วย

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้ให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยกำหนดไว้ใน 5 มาตรา ได้แก่ มาตรา 7 มาตรา 23 มาตรา 25 มาตรา 27 และมาตรา 57 ดังนี้

มาตรา 7 ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมือง การปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และ ความรู้อันเป็นภูมิปัญญาสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ใฝ่รู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง

มาตรา 23 การจัดการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และ การศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา ในเรื่องต่อไปนี้

(1) ความรู้เรื่องเกี่ยวกับตัวเอง และความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติ และสังคมโลก รวมถึงความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทย และระบบการเมือง การปกครอง ในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

(2) ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งความรู้ ความเข้าใจ และประสบการณ์ เรื่องการจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน

(3) ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทยและการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา

(4) ความรู้ และทักษะด้านคณิตศาสตร์ และด้านภาษา เน้นการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง

(5) ความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

มาตรา 25 รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การศึกษาและนันทนาการ แหล่งข้อมูลและแหล่งเรียนรู้อื่นๆ

มาตรา 27 ให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองดีของชาติ การดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อ

ให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตรตามวัตถุประสงค์ในวรรคหนึ่งในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

มาตรา 57 ให้หน่วยงานทางการศึกษาระดับกรม วิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยนำประสบการณ์ ความรอบรู้ ความชำนาญ และภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคลดังกล่าวมาใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษาและยกย่องเชิดชูผู้ที่ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา”

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้ตระหนักถึงความสำคัญในการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งจะเป็ประโยชน์อย่างยิ่งต่อการพัฒนาความรู้แก่ประชาชนทั่วไปโดยอาศัยผู้ทรงภูมิปัญญามาร่วมในการจัดการศึกษา จึงได้จัดทำนโยบายส่งเสริมภูมิปัญญาไทย ด้วยการคัดเลือกผู้ทรงภูมิปัญญาทั่วประเทศที่มีความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ในการถ่ายทอดภูมิปัญญาไทยรวมทั้งมีการถ่ายทอดองค์ความรู้ในรูปแบบที่หลากหลาย และเป็นระยะเวลายาวนาน มีคุณสมบัติเหมาะสมตามเกณฑ์ที่กำหนดแล้วประกาศยกย่องเชิดชูเกียรติให้เป็น “ครูภูมิปัญญาไทย” ซึ่งทุกคนมีผลงานจากการถ่ายทอดจนเป็นที่ประจักษ์และยอมรับจากประชาชนและนักวิชาการที่เกี่ยวข้อง อย่างกว้างขวาง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544) ได้จำแนกภูมิปัญญาว่าอาจเป็นที่มาขององค์ความรู้ที่งอกงามขึ้นมาใหม่ที่จะช่วยในการเรียนรู้ การแก้ปัญหา การจัดการและการปรับตัวในการดำเนินชีวิตของคนไทย ลักษณะองค์รวมของภูมิปัญญาที่มีความเด่นชัดในหลายด้าน โดยจำแนกเป็น 9 ด้าน คือ

1. **ด้านเกษตรกรรม** ได้แก่ ความสามารถในการผสมผสานองค์ความรู้ ทักษะ และเทคนิคด้านการเกษตรกับเทคโนโลยี โดยการพัฒนาบนพื้นฐานคุณค่าดั้งเดิม ซึ่งคนสามารถพึ่งพาตนเองในสภาวะการณ์ต่างๆได้ เช่นการทำเกษตรแบบผสมผสาน การแก้ปัญหาการเกษตรด้านการตลาด การแก้ปัญหาด้านการผลิต การรู้จักปรับใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการเกษตร เป็นต้น
2. **ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม** ได้แก่ การรู้จักประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการแปรรูปผลิตเพื่อการบริโภคอย่างปลอดภัย ประหยัด และเป็นธรรมชาติอันเป็นขบวนการให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้ ตลอดทั้งการผลิตและการจำหน่ายผลผลิตทางหัตถกรรม เช่น การรวมกลุ่มของกลุ่มโรงงานยางพารา กลุ่มโรงสี กลุ่มหัตถกรรม เป็นต้น
3. **ด้านการแพทย์แผนไทย** ได้แก่ ความสามารถในการจัดการป้องกันและรักษาสุขภาพของคนในชุมชน โดยเน้นให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองทางด้านสุขภาพและอนามัยได้ เช่นยาจากสมุนไพร การนวดแผนโบราณ การดูแลรักษาสุขภาพแบบพื้นบ้าน เป็นต้น
4. **ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม** ได้แก่ ความสามารถเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งการอนุรักษ์ การพัฒนาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน เช่น การบวชป่า การสืบชะตาแม่น้ำ การทำแนวปะการังเทียม การอนุรักษ์ป่าชายเลน การจัดการป่าต้นน้ำและป่าชุมชน เป็นต้น
5. **ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน** ได้แก่ ความสามารถในการส่งเสริมและบริหารกองทุนและสวัสดิการชุมชน ทั้งที่เป็นเงินตราและโภคทรัพย์เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงให้แก่ชีวิต ความเป็นอยู่ของสมาชิกในกลุ่ม เช่น การจัดการกองทุนของชุมชนในรูปของสหกรณ์ออมทรัพย์ รวมถึงความสามารถในการจัดสวัสดิการในการประกันคุณภาพชีวิตของคนให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการรักษายาบาลของชุมชน และจัดระบบสวัสดิการบริการชุมชน
6. **ด้านศิลปกรรม** ได้แก่ ความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงานทางด้านศิลปะสาขาต่าง ๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม นาฏศิลป์ ดนตรี ทัศนศิลป์ คีตศิลป์ การละเล่นพื้นบ้าน และนันทนาการ
7. **ด้านภาษาและวรรณกรรม** ได้แก่ ความสามารถในการอนุรักษ์และสร้างสรรค์ผลงานด้านภาษาวรรณกรรมท้องถิ่นและการทำสารานุกรมภาษาถิ่น การปริวรรตหนังสือโบราณ การฟื้นฟูการเรียนการสอนภาษาถิ่นของท้องถิ่นต่างๆ
8. **ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี** ได้แก่ ความสามารถประยุกต์ และปรับใช้หลักธรรมคำสอนทางศาสนา ปรัชญาความเชื่อและประเพณี ที่มีคุณค่าให้เหมาะสมต่อ

บริบททางเศรษฐกิจ สังคม เช่นการถ่ายทอดวรรณกรรมคำสอน การบวชป่า การประยุกต์ ประเพณีบุญประเพณีข้าว

9. ด้านโภชนาการ ได้แก่ ความสามารถในการเลือกสรร ประดิษฐ์และปรุง แต่งอาหารและยาได้เหมาะสมกับความต้องการของร่างกาย ในสภาวะการณ์ต่าง ๆ ตลอดจนผลิต เป็นสินค้าและบริการส่งออกที่ได้รับความนิยมแพร่หลาย รวมถึงการขยายคุณค่าเพิ่มของทรัพยากร ด้วย

ครุภูมิปัญญาไทยด้านเกษตรกรรมได้มีบทบาทต่อคนส่วนใหญ่ของประเทศไทย ซึ่งเป็นประชาชนที่ประกอบอาชีพในภาคเกษตรกรรม จากการสำรวจภาวะการณ์ทำงานของ ประชากรเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547 โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ พบว่าประชาชนที่ประกอบ อาชีพในภาคเกษตรกรรม มีจำนวนประมาณ 11.61 ล้านคน จากจำนวนผู้มีงานทำทั้งสิ้น 33.75 ล้าน คน คิดเป็นร้อยละ 34.40 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2547) แสดงว่ามีประชาชนมากกว่า หนึ่งในสาม ของคนทำงานอยู่ในภาคเกษตรกรรม

การทำเกษตรในอดีต เกษตรกรได้ปลูกข้าว ปลูกพืชผัก ผลไม้ ไร่กินเอง มี ปลาในนาข้าว เลี้ยงเป็ด ไก่ ไข่บริโภคเนื้อและไข่ แต่ปัจจุบันเกษตรกรได้เปลี่ยนวิธีการทำ การเกษตรเป็นเกษตรแผนใหม่ มีวิทยาการขั้นสูงรองรับ แต่กลับมีหนี้สินมากมาย ต้องขายที่ทำกิน ซึ่งสอดคล้องกับการสรุปผลล่วงหน้าโครงการสำมะโนการเกษตร พ.ศ. 2546 เมื่อพิจารณาเนื้อที่ ถิ่นครองโดยเฉลี่ย พบว่า ผู้ถือครองทำการเกษตรของประเทศไทยมีเนื้อที่ถือครองทำการเกษตรโดย เฉลี่ย 19.8 ไร่ โดยมีแนวโน้มลดลงเมื่อเทียบกับปี 2536 และ 2541 ซึ่งมีเนื้อที่ถือครองเฉลี่ย 21 และ 20 ไร่ ตามลำดับ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2546)

ครุภูมิปัญญาไทยด้านเกษตรกรรม เป็นผู้ที่เคยประสบกับความล้มเหลวในการทำ เกษตรมาก่อนหน้าแล้ว แต่สามารถเอาชนะปัญหาอุปสรรคต่างๆได้ด้วยภูมิปัญญา แล้วได้ถ่ายทอด ความรู้ แก่ชาวบ้านและประชาชนทั่วไปให้ประสบผลสำเร็จในการทำเกษตรได้ มีผู้ไปศึกษาดูงาน รับการถ่ายทอดมากมาย การให้ความรู้กับประชาชนดังกล่าว เป็นการพัฒนาความรู้และ พัฒนา คุณภาพชีวิตให้แก่ประชาชน และ สร้างคุณประโยชน์ให้กับประเทศชาติอย่างมาก ผลงานจากการ ถ่ายทอด เป็นที่ประจักษ์และยอมรับจากประชาชนและนักวิชาการที่เกี่ยวข้อง อย่างกว้างขวาง ด้วย เหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญของพัฒนาการขององค์ความรู้ของครุภูมิปัญญาไทยด้าน เกษตรกรรม แนวคิดเกี่ยวกับการถ่ายทอดความรู้ และกระบวนการถ่ายทอดความรู้ของครุภูมิ ปัญญาไทยด้านเกษตรกรรม รวมทั้งการพัฒนากระบวนการถ่ายทอดความรู้ของครุภูมิปัญญาไทย ด้านเกษตรกรรม โดยศึกษาวิจัยในหัวข้อเรื่อง การพัฒนากระบวนการถ่ายทอดความรู้ในชนบท ของครุภูมิปัญญาไทยด้านเกษตรกรรม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการถ่ายทอดความรู้ในชนบทของครูภูมิปัญญาไทยด้าน
เกษตรกรรม
2. เพื่อพัฒนากระบวนการถ่ายทอดความรู้ในชนบทของครูภูมิปัญญาไทยด้าน
เกษตรกรรม

ขอบเขตของการวิจัย

1 ประเด็นที่ศึกษา

- 3.1.1 ศึกษากระบวนการถ่ายทอดความรู้ในชนบทของครูภูมิปัญญาไทยด้าน
เกษตรกรรม โดยศึกษากระบวนการถ่ายทอดความรู้ของครูภูมิปัญญาไทย 6 ท่าน
- 3.1.2 พัฒนากระบวนการถ่ายทอดความรู้ในชนบทของครูภูมิปัญญาไทยด้าน
เกษตรกรรม

2 พื้นที่ที่ศึกษา

ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ศึกษาใน 5 ภาค โดยศึกษาดังนี้ ภาคตะวันออก ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคใต้ และ ภาคเหนือ โดยศึกษาจากครูภูมิปัญญาไทย 6 ท่าน จำแนกตามจังหวัด ดังนี้

1. นายวิบูลย์ เข้มเฉลิม : วนเกษตร จังหวัดฉะเชิงเทรา
2. นายเสวก มาลาพงษ์ : เกษตรผสมผสาน จังหวัดกาญจนบุรี
3. นายคำเคื่อง ภาษี : เกษตรธรรมชาติ จังหวัดบุรีรัมย์
4. นายสุทรินันท์ ปรัชญพฤทธิ์ : การปรับใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม จังหวัด
บุรีรัมย์
5. นายเคียง คงแก้ว : เกษตรยั่งยืน จังหวัดพัทลุง
6. นายชูศักดิ์ หาดพรหม : เกษตรผสมผสาน จังหวัดน่าน

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

กระบวนการถ่ายทอดความรู้ หมายถึง การนำความรู้ที่มีอยู่แล้วต่อไปยังผู้รับการถ่ายทอดโดยมี การกระทำ หรือกิจกรรมต่างๆเป็นไปตาม ลำดับขั้นตอน ต่อเนื่องกันไปจนสำเร็จลง ณ ระดับหนึ่ง

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้ที่ได้สั่งสมมาจากอดีตถึงปัจจุบัน เป็นการผสมผสานความรู้เดิมกับความรู้ใหม่ รวมทั้งจากความสามารถในการคิด วิเคราะห์ขั้นสูง ลองผิด ลองถูก จนสามารถนำไปใช้แก้ปัญหาเพื่อดำรงชีวิต ให้สอดคล้องกับวิถีความเป็นอยู่ได้

ภูมิปัญญาไทย หมายถึง องค์ความรู้ ความสามารถและทักษะของคนไทย อันเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ เลือกสรร ปรับปรุง พัฒนา และถ่ายทอดสืบต่อกันมา เพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับยุคสมัย

ครุภูมิปัญญาไทย หมายถึง บุคคลผู้ทรงภูมิปัญญาด้านหนึ่งด้านใด เป็นผู้สร้างสรรค์และสืบสานภูมิปัญญาดังกล่าวมาอย่างต่อเนื่อง จนเป็นที่ยอมรับของสังคมและชุมชน และได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติให้เป็น “ครุภูมิปัญญาไทย” เพื่อทำหน้าที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาในการจัดการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

ภูมิปัญญาไทยด้านเกษตรกรรม หมายถึง องค์ความรู้ ความสามารถในการผสมผสานองค์ความรู้ทักษะและเทคนิคด้านการเกษตรกับเทคโนโลยี โดยการพัฒนาบนพื้นฐานคุณค่าดั้งเดิมซึ่งคนสามารถพึ่งตนเองในภาวะการณ์ต่างๆ ได้ เช่น การทำเกษตรแบบวนเกษตร เกษตรผสมผสาน การทำไร่นาป่าผสม การทำสวนสมรม เป็นต้น

ครุภูมิปัญญาไทยด้านเกษตรกรรม หมายถึง บุคคลผู้ทรงภูมิปัญญาด้านเกษตรกรรม เป็นผู้สร้างสรรค์และสืบสานภูมิปัญญาดังกล่าวมาอย่างต่อเนื่อง จนเป็นที่ยอมรับของสังคมและชุมชน และได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติให้เป็น “ครุภูมิปัญญาไทย ด้านเกษตรกรรม” เพื่อทำหน้าที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านเกษตรกรรมในการจัดการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาที่ก่อให้เกิดความสมดุลในด้านนิเวศ เศรษฐกิจ และสังคม

เกษตรกรรมเชิงเดี่ยว หมายถึง การเกษตรแผนใหม่ หรือการเกษตรสมัยใหม่ ซึ่งเป็นการเกษตรหลักในประเทศไทย ที่เน้นผลผลิตชนิดเดียว โดยมุ่งหวังเพื่อธุรกิจหรือผลกำไรเป็นหลัก มีการใช้สารเคมีในการทำเกษตร เช่น ปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดศัตรูพืช

เกษตรกรรมทางเลือก หมายถึง การเกษตรที่ ลดหรือเลิกการใช้สารเคมีหรือสารพิษใดๆที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ ซึ่งมีการเรียกหลายชื่อตามจุดเน้นของแต่ละวิธีเช่น เกษตรธรรมชาติ เกษตรอินทรีย์ เกษตรผสมผสาน สวนสมรม วนเกษตร ไร่นาสวนผสม เป็นต้น ซึ่ง

แต่ละวิธีมีจุดร่วมในการดำเนินการคล้ายกันคือลดหรือเลิกการใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีที่ใช้ในการป้องกันกำจัดศัตรูพืชทุกชนิด ทำให้ลดต้นทุนการผลิตและไม่มีสารพิษตกค้างในผลผลิต เช่น การใช้ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยหมักชีวภาพ สารสกัดจากพืชเพื่อกำจัดหรือไล่แมลงเช่น สะเดา ตะไคร้หอม ยาสูบ รวมทั้งการปลูกพืชที่มีกลิ่นแรงเช่น ดาวเรือง โหระพา

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

จากการศึกษาเรื่องการพัฒนากระบวนการถ่ายทอดความรู้ในชนบทของครูภูมิปัญญาไทยด้านเกษตรกรรม ก่อให้เกิดประโยชน์ดังนี้

1. การศึกษารุ่นนี้ทำให้ทราบ ภูมิหลังของครูภูมิปัญญาไทยด้านเกษตรกรรมแต่ละท่านโดยละเอียด ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันแสดงให้เห็นถึงการประสบปัญหาอุปสรรคต่างๆ และการมูมานะฝ่าฟันจนประสบผลสำเร็จในชีวิตจนได้รับการยกย่องให้เป็นครูภูมิปัญญาไทย ซึ่งจะเป็นแบบอย่างที่ดีสำหรับการดำเนินชีวิตของประชาชนและผู้สนใจทั่วไป
2. ได้ทราบกระบวนการถ่ายทอดความรู้ของครูภูมิปัญญาไทยด้านเกษตรกรรมซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อนักวิชาการและผู้จัดการศึกษานอกระบบ อันจะเข้าใจธรรมชาติในการถ่ายทอดและการเรียนรู้ของชุมชน อย่างเป็นขั้นตอน โดยละเอียด สามารถนำไปเป็นแนวในการจัดการศึกษาและฝึกปฏิบัติเพื่อการประกอบอาชีพ
3. ได้กระบวนการถ่ายทอดความรู้ของครูภูมิปัญญาไทยด้านเกษตรกรรมที่มีประสิทธิภาพ สามารถนำไปปรับใช้ในการให้ความรู้แก่เกษตรกรได้มากขึ้น
4. ได้แนวทางในการพัฒนากระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านเกษตรกรรมให้กับผู้ทรงภูมิปัญญาท่านอื่นๆที่กำลังถ่ายทอดความรู้รวมทั้งหน่วยงานที่กำลังจัดการอบรม หรือถ่ายทอดความรู้แก่ประชาชน
5. ได้ข้อมูลที่ใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมและการจัดการศึกษาร่วมกับครูภูมิปัญญาไทยหรือ ผู้ทรงภูมิปัญญาท่านอื่นๆต่อไป